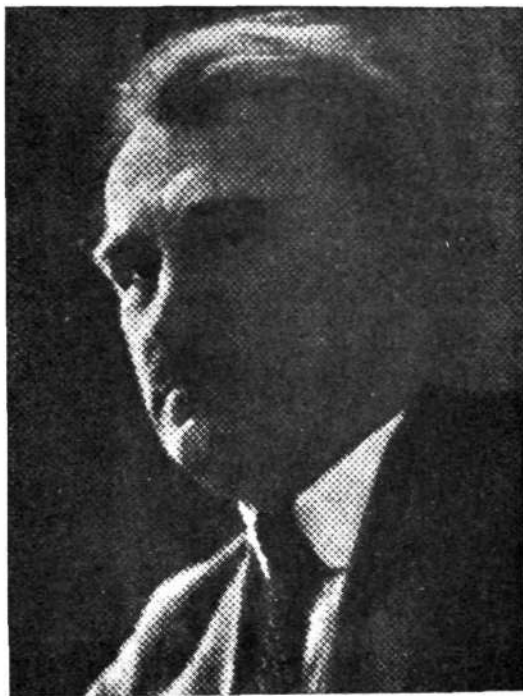

CVETKO GOLAR

Pesnik in pisatelj Cvetko Golar se je rodil v Gosteačah 4. maja 1879. Potem ko je izstopil iz višje gimnazije in opustil študij, je živel nestalno življenje literata, prebil svetovno vojno v vojaški suknji in nazadnje našel svoj dom v Ljutomeru. Najprej se je oglasil kot pesnik in izdal zbirke pesmi *Pisano polje* (1910) *Rožni grm* (1919) in *Njiva zori* (1927). Postal je poet prirode in njenega življenja, domače grude, polja, cvetja, sonca, zvezd, neviht, kmečkega dela in razveseljevanja. Priroda in človek se mu zlivata v eno samo svatovsko pesem. Pripovedništva se je lotil pozneje. Njegove povesti posegajo največ v kmečko življenje, katerega realnost združujejo s pravljичno sanjavo romantičnostjo. Največ je raztresenih po časopisju, nekaj značilnih pa zbranih v knjigi *Kmečke povesti* (1914 in 1924). Golar se je uveljavil tudi kot ljudski dramatik (*Vdova Rošlinka*, *dve nevesti*, *Ples v Trnovem*), prevajalec in zbiralec antologij. Pripadal je krogu tako imenovanih modernistov, med katerimi mu je bil najbližji pesnik Murn. Z njimi je umetniško rasel, a ostal med prvimi spremljevalci v senci njihove veličine. V počastitev 60-letnice slovenske moderne, ki jo letos praznujemo, objavljamo naslednja prispevka njihovega tovariša in našega rojaka

ULJNJAK

Iz rosnega žita se je vzdignil škrjanček, zažvrgolel in se vriskaje spustil navzgor v belo in sinje nebo, soncu naproti, ki se je smejalo od vzhoda in mu je žarelo zlato lice, kakor da se vozi na svatovskem vozu po nebeškem polju. Kamor se pripelje, zasije nebo v čisti modrini, oblaki ginejo, kadar se napijejo na sončni svatbi jasne toplote, in sonce se lesketa v radosti in razposajenosti in vroče poljube siplje v pozdrav svoji nevesti, razkošno ovenčani zemlji, ki se je oblekla v pisano krilo in si dišečega cvetja zataknila v nedrja in za pas.

Sijalo je tiho, zlato jutro, nebo je bilo samo tu in tam posuto s snežnimi ovčicami, ki so se razpasle in razletele po božji poljani, da jih ne bi zadelo plamteče oko. Moj Bog, to je bil rajski čas, tako svetel in deviški, kot bi rajali angelci, kot bi pela in maševala sama sveta nedelja. Vsenaokoli rosa in žarki, iskre in biseri, petje in cvetje. Zeleno se izpreminjajoče oči so se bliskale iz mlade rži in bohotno kipeče pšenice in po njivah so se podile

hladne sapice, kakor bi se skrivale in tekale nevidne deklice. Kakšno jutro je to!

In polje! Glej, kako se je zgrnilo v daljavo, kako je naraslo in se zalilo kot mlado dekle, razpasano in polno čvrstega zdravja! Kamor nese oko — morje samih rož, zelenja in trave, kakor bi si postlala deva na livadi in bi dihala in bi valovali njeni razpleteni lasje in plapolali v rosmi sapi. Cvet šepeče s cvetom in se klanja in ziblje, a kadar zapiha veter, tedaj se zdi, da hite cvetovi po polju od enega konca do drugega, se spotikajo in padajo in zopet beže v urnem objemu. Ob strani se lije žito v zelenih valovih; visoka, sočna in sinjbleda rž se gosto pretaka in njeno klasje cvete. Po drobnih bilkah, po vitkih in visokih stebričkih se vzpenja na nežnih nožicah beli slak, kot bi jezdil in napival z lilijastimi kelihii. Globoko pod klasjem, nad prepeličjim gnezdrom v razorih pa se žari in kriči živordeči, široki mak. Plavice, modri poljski nageljčki gledajo izmed žita, drobne vijoličaste cvetke pa so njivo na gosto prepregle, skrivajo se med pšenico, nizko pri zemlji, kakor bi se ne mogle ločiti od rodne grude. Oj, kako bujne in skromne, gizdave in preproste, nedolžno pisane in bogate so njive! Bog z Vami, kako ste krasne!

Sredi polja med njivami na podolgasti, nekoliko vzvišeni planoti je stal Vrbanov uljnjak. Star in sključen se je sklonil in nagnil pod zelenim in gostim mahom, ki je kakor baržun pokrtil slamnato streho, da je sedela na njem kot zelena kučma. Stal je na polju že od nekdanj in zdavnaj so strohnele tiste roke, ki so postavljale in vezale te tramove, in Bog ve, kje je glava, ki je mislila in ugibala, ali bo novi uljnjak v srečo in veselje njemu in njegovemu rodu! Stal je sredi vedno se izpreminjajočega polja, sredi bohotnih žit in rosnega cvetja, med zelenimi in zlatimi in belimi njivami, sredi pšenice in škrjančkov, objet od sončnih žarkov in mrzle burje. Samo uljnjak ni cvetel spomladi, ko se je zemlja ogrinjala v ženitovanjski plašč. Poleti ni zorel in jeseni ni umiral. Živel je zmeraj mladi starec. Noč in dan je šumelo in vrelo v njem. Zvenelo je, kot bi pele tanke, tanke strune, in bučalo je, kot bi odmeval globok nizek bas.

In v uljnjaku je bil panj pri panju, kakor kraljestvo poleg kraljestva, devet panjev na široko in pet na visoko. V vsakem je kraljevala matica četi pokornih in marljivih delavk ter neskrbnih sladkosnednih trotov, ki so lahko miselno zapravljali imetje ter bili v škodo gospodarstvu. Uljnjak ni cvetel, a dehtel je pozimi in poleti kot najslajša rožica. Na vso moč je dišalo iz nizke, lesene kočice in kdor je šel med šmarnimi mašami tam mimo, se je ustavil in duhal in dihal sladko sapo.

Ko je spomladi sonce popilo sneg in zazvonilo z belimi zvončki in je pod nogami Sv. Jurija vzknila in zacvetela gora in loka, so se začele gnesti čebele iz panjev. Vsako cvetico so obiskale, vabil jih je nežni, grenkasti vonj gosposkih noric, da so silile z jezički in vsem životkom v zlato obrob-ljene kronice, zibale so se na snežnih zvončkih, mačicam na vrbah so stikale po gorkih kožuščkih, a najrajše so se mudile pri rdečem gostoljubnem vresju; ki je leglo in se razprostrlo na široko po rebrih in brdih. In zmeraj več jih je prihajalo iz panjev. Niso bile samo stare delavke, ki so že jeseni brale med po ajdovih njivah, pridružile so se jim tudi mlade čebelice, ki so se komaj izmotale iz pleníc. Starejše sestre so jih postavile na noge in spremile iz temnih in tesnih hišic na beli dan, kjer so se vrgle v bleščéčo in dehtečo svetlobo.

Že se belijo češnje po gričih, modri podlessek ob robovih gozdov in po vrtovih pa je že spravil za letos svoje kelihe, in zmeraj bohotnejše ter bolj žive in sladke so cvetice. Jablane cveto, velike, bele in rdeče krošnje se košatijo in blešče v sončnem zraku. Polne so čebel, sladke rose in dišav. Zlato sije opoldne in takrat se začne valiti nenadoma silna vojska iz panja in brenči in sika okoli uljnjaka in vrši in zveni. Divja sila je v zraku, kipeče življenje je bruhnilo na dan in zdaj išče, kje in kam bi se umirilo. Čebele rojijo, živi, šumeči kobulji in grozdi se obešajo po orehah in jablanah, veje se nagibljejo, drhte pod težkim bremenom, dokler ne pride čebelar in ne otrese živega sadja. Včasih pa, kadar sije sonce najbolj ognjeno in ne diha niti veter in se ne gane list na roži, prišumi v žametni in žarki lepoti mlada, deviška kraljica iz panja v spremstvu čvrstih dvorjanikov. In kakor blisk švigne vsa lepa družba v jasno in čisto ozračje in visoko nekje pod soncem praznuje kraljica svojo svatbo z najkrasnejšim junakom.

Bistro in čisto je nedeljsko jutro. Srebrn mir plava nad poljem. Zemlja je pokojna in njiva je praznično svetla in zala. Žito se igra v sladkem, prijetnem veselju in šumi in hiti po lehah in razorih. Čebelar Vrban se je vrnil od jutranje maše. Iz cerkve na nasprotnem griču jo je mahnil med žita in po mejah med škrjančki in pšenico in deteljo je prišel do uljnjaka. Čebele so šumno škropile iz panjev in izginjale v sončnem zraku. a s polja so se zgrinjale težko obložene čete oprasnih delavk. Ustavil se je sredi goste trume in zadovoljno se je smehljaj. Ves obraz mu je bil poln veselja, po gubah se mu je razlivala nedolžna radost preprostega človeka, ki živi s poljem in čebelami kakor s svojim bratom in prijateljicami. Kadil je in objemal z obema rokama drobno pipico, okovano s svetlimi žeblički, in vsak trenutek mu je priletela čebela za vrat ali mu sedla na klobuk. Bil je malo upognjen, ko je stal pred uljnjakom, obrnjen s hrbtom proti soncu, ki ga je goreče pripekalo v stare ude.

Sedel je na klopico, potegnil včasih z roko po gladki bradi, se pogladil po rvavih, velih licih in pogledoval na žarečo nebo, kjer je kipela in se razlivala pesem poljskega pevca. Vstal je in odprl duri v uljnjak. Iz temnega, nizkega prostora, ki je bil nastlan z listjem in senom, je še slajše zadišalo in zaslišalo se je zadovoljno šumenje in bučanje čebel, ki so imele opravka s postavljanjem in nalivanjem celic. Pokleknil je in previdno in počasi vzel deščico iz srednjega panja, nato pa je še bolj oprezno segel vanj z lesenim nožem in odkrhnil krajček bleščečega rumenega satja. Vse se je v njem smejalo, ko ga je vzdignil proti svetlobi in je gosta in sladka tekočina posijala v belih celicah.

Tedaj pa se je tesni prostor v uljnjaku še bolj stennil. Med nizkimi vrati je stal postarani možiček, manjši in drobnejši od Urbana. Bil je golorok v pražnji srajci in sivem telovniku z okroglimi svetlimi gumbi.

»Sapralot Vrban, dobro delaš.« je nagovoril s smehom starega prijatelja. Potegnil je obrvi skoro do belih las in je široko zinil. Njegov smeh je bil tenek in je hitro utihnil in se zadušil v grlu.

Vrban je vzdignil glavo in se veselo začudil:

»Glej ga, Luka, ti si, ravno sem mislil nate in tako presneto mi je bilo dolčas, da ne morem povedati. Tale košček satja sem odlomil, da vidim, kako je poln, in da ga nesem domov pokazat in pokusit mladim zobem.«

In potem sedeta starčka na sonce in začne se pomenek in pogovor o starih in mladih časih, o hudi vročini in ostrih zimah, kdaj so bile posebno

dobre čebelarke letine, kdaj je bila bogata paša na vresju in pomladnem cvetju, kdaj je medila hoja in kdaj je poparila ajdo slana. Menila sta se o zdravju in smrti, o ženitninah in velikih praznikih. Govorica teče brez konca in kraja, Luka toži in vzdihuje, a Vrban tolaži.

»Kar vzeti me je hotelo,« je pravil že navsezadnje Luka, ko so jima pošle novice.

»Bodlo me je in slabosti so me obhajale.«

Z glavo zmaje, pa se takoj zopet razveseli, ker sije sonce tako gorko in prijetno.

»E, e, sonček! Kako me pa greje, greje!«

Reče in se smehlja in klobuk posadi za tilnik.

»Vidiš, vidiš,« kima Vrban.

»O, zdaj ni sile. Še bova poživila kakšno leto, tako mislim.«

»Ti že, ampak z menoj je bolj trda in slaba. Saj pravim, tako me je bôdlo in mrazilo,« pove še enkrat in položi roko na srce.

»Ali kaj, mladi nismo več, mladi!«

Vrban ne mara slišati takih besed in hitro poseže vmes:

»Kaj bi tisto! Krepka sva še in dandanes gre mladina v grob pred starino. No, kako je bilo s Petrom?«

Moža vesta kako je bilo s Petrom, ki je šel rdeč in vesel na semenj v sosednjo vas, a domov so ga pripeljali mrtvaško bledega in žalostnega. Z glavo kimata in gledata na uljnjak, zakaj na panjih ima Vrban vse vaške dogodke lepo z barvami naslikane, da se ne pozabijo.

Na prvem panju se vidi, kako gre Peter na semenj. Svetle škornje ima, vržinko v ustih in roke v hlačnih žepih. Strašno je moški in prevzeten. Stara mati mu gre naproti in ga vabi, naj gre z njo domov, Peter se pa zasméje in pomeša z roko srebrne kronice po žepu. Na drugem panju kliče Peter fante na korajžo. Klobuk s krivci vihti po zraku in pleše in poskakuje po vasi, a od zadaj že gredo proti njemu trije jezni korenjaki in ga vržejo po tleh. Peter je močan, ali trem ni kos, in prvi ga mahne s polenom po glavi, druga dva pa se mu bližata vsak z dolgim nožem.

Stara prijatelja vstaneta ter stopita na sredo pred uljnjak, v hrum in šum, kjer vrve čebele in se jima zaletavajo v rame in glavo. Kadita in gledata in se spominjata vsega, kar se je zgodilo v vasi in je ovekovečil na končnice vaški slikar Meskov Gašper. Včasih se ustavi za trenutek govornica, ali že pokima Luka z glavo in nadaljuje:

»Take pa še ne, kot tisto leto, ko je zgorela Rožmanova in Malijeva hiša. Take pa še ne!«

In Vrban stisne pipico in pokaže:

»Vidiš, tamle je za spomin, kako se je zgodilo.«

In oba se zamislita v tisto dogodbo in še enkrat si jo povesta od kraja do konca. Vrban začne praviti, ko pa mu ugasne pipa, nadaljuje Luka pripovedovanje. Tako si krajšata čas in živita v spominih žalostnih in veselih časov in vse jima je tako drago, kar se je zgodilo tedaj, ko sta bila še mlada. Vrban pravi, kako hudo je bilo tisto leto, ko je gorelo po vrsti po vaseh naokoli. Zdaj se je pokazal ogenj za Savo, drugo noč je zagorelo za Kranjem in zopet se je posvetilo v hribih. Neko soboto zvečer pride v vas črn bradač, bos in pijan. Zmerjal je kmete, nato so ga natolkli in izgnali iz vasi.

»Meni tisto noč nekaj ni dalo miru,« se roti starček.

»Vš, vš, — je šumelo okoli mene, kadar sem zatisnil oči in hotel zaspati. Vrag te vzemi, sem rekel, si zamašil ušesa in zadremal. Kar me nekaj poščegeta po petah. Sveti križ božji, sem zavpil, a mi ne daš miru? Skočim pokonci pa k lini in kar sem zagledal, je bilo strašno čudo: Vas je bila krvava in rdeča, cerkev in hiše. Plamen je skakal po slamnatih strehah od slemena do slemena. Živa ognjena kača se je po dolgem zazibala dva, trikrat zaporedoma, se potuhnila nazaj, postavila se hipoma kvišku — in zagorelo je v visokem stebru, dokler se ni takoj na levi in desni postavil še višji steber zraven njega, da je bila cesta med hišami sredi gorečega svitka.«

Vrban povzdigne roke in se zagleda in zamisli, kakor da je zamaknjen, a Luka kima z glavo in pritrjuje:

»E, turška sablja!« S pestjo se drgne po sivem licu in bode z mezincem v ušesa.

Ko je končal, sta uprla oči na panje, in tam je bilo videti na kraju dedca, vsega črnega in neznanega, kako zažiga slamnato streho. Človek je zaraščen in zavrt v dolg plašč, na glavi ima visok klobuk, za trakom pa dva petelinova peresa. — Na drugem panju že gori hlev in plameni so kot rdeč petelinov greben. Spodaj pa stojita dva žandarja z nasajenimi bajoneti ter imata vklenjenega požigalca, ki ima na hrbtu zapisano: Ta bo visel!

Na tretji vrsti panjev se peljejo svatje k poroki in za klobuki imajo šopke, velike kot drevesa, nevesta pa ima rumene čevljičke in rdeče krilo in avbo na glavi.

»To pa je Rožmanova Tončka,« pove Vrban.

»Takrat je bilo lepo, turška sablja,« pravi Luka.

»Kar plesal sem, tako sem bil vesel.« In z glavo maje in se drži na smeh, ko se spominja neveste.

»Pa je že tudi umrla, mati jo je hotela imeti. Ko jo je prišla kropit, se ji je zasmejala na odru in čez teden dni je šla za materjo.«

»Gora zelena,« zakolne Vrban in pokima z glavo. Nekaj novega bi rad povedal Luki, česar oni ne ve. Ali ne more se domisliti in nato začne praviti zgodbo o gosteški pravdi, ki so jo imeli z Godeščani.

»O to je bila dolga reč, tekla je leta in leta in ko je bila končana, niso vedeti ne ti ne oni, kdo jo je dobil. Šlo je za pašo in tekali so na sodnijo v Loko skozi dva rodova in šele v tretjem je bilo razsojeno. Vidiš tale, ki priča, je stara Golirajka. Levo nogo ima krajšo in bolj debelo od desne, zato jo skriva pred sodnikom. Ta grdogledi dedec prisega po krivem. To je bil Brdar, ki so ga ponoči vlekli hudiči v Soro in ga postavili v vodo na glavo.«

Zdaj je na vrsti Luka, ki začne praviti zgodbo o kmetu, ki se je dal oklicati za kralja Matjaža. Mlad je bil pa neumen, zato je namesto na njivo hodil v oštarijo, namesto da bi oral in sejal, je popival. Ministre si je izbral iz vrst hlapcev in postopačev, vino so pili iz škafa in jedli so pečenega vola. Berači in pijani kmetje so hodili pred novega kralja in mu obljubljali pokorščino. Hlapci so ga vozili o polnoči po vasi in pripeljali so mu babo, pijano Nežo, za kraljico. Četrty teden pa so končali pojedino z žganjem in ovsenjakom. Vse so zapili in zapravili, kralj Matjaž je šel po svetu pobirat davke in oznanjevat vojsko, zakaj izgubil je pamet.

In prijatelja utihneta in premišljujeta. V resnici čudne reči se gode na svetu. Stari domovi gredo v nič, mladi rod zapravi, kar so mu pridobili očetje, na drugi strani pa raste iz dela in znoja zasluženost imetje.

Luka pravi: »Zares, tako je.« in začne pripovedovati o starem fantu, ki se je šel ženit, a ni mogel dobiti neveste. Hotel je biti zal, zato je naložil za klobuk polno rož okoli in okoli. Dekleta pa so se mu smejala in vsaka mu je ušla. Od takrat so mu rekli: Panani Janez! Nazadnje jo dobi. Pučarjevo Micko, ki je zmeraj govorila, da se omoži pred pustom. Šla sta k župniku in gospod ju je izpovedal.

»Koliko si stara,« je vprašal nevesto.

»Trikrat dvajset!«

»Premlada si še, Micka, premlada!«

Potem je čakala in hodila vpraševat župnika, kdaj bo poroka, dokler ni umrla.

»To je bila večna nevesta,« opomni Vrban in pogleda po polju, kjer se zmeraj bolj zlati pšenica. Gleda na nebo in vidi vso bleščečo nebeško planoto, prepelica petpedika v žitu in kosec kleplje.

»Glej ga, skoro bi bil pozabil! Saj si poznal Primoža od Svete Barbare! Kdo bi si mislil!«

In Luka povzame:«

»Ali Primoža? Tega, ki je zgorel v uljnaku? To ti je bila nesreča!«

In Vrban pripoveduje o čebelarju, ki je svoje čebelice napajal z žganjem, da so bile pijane in so hodile ropat v sosednje ulnjake. To pa je velik greh, ki ga ne more duhovnik odvezati, samo škof ali celo papež. In jeseni je imel Primož bogato letino. Vse satje je bilo polno medu in celo iz panjev je teklo. Porezal je čebele in peljal na prodaj. Dobro je iztržil in se napil žganja. Ležal je v uljnaku, zvečer je s pipo v ustih zadremal, zatrosil ogenj in zgorel s čebelami.

Stara prijatelja strmita in vzdihujeta in kličeta Boga, naj se usmili ubogega čebelarja. Vrban se križa in Luka je utihnil. Sedita na klopi, vsa zamišljena in zatopljena v stare čase, ko sta bila mlada in sta še vasovala in nosila rože od svojih deklet.

Razmislita se, vstaneta in stopita pred ulnjak. Zopet sta oba v gostem čebelnem roju in iznova ogledujeta poslikane končnice. Tam sedi kralj Matjaž s svojimi gosti za mizo. Poveznjeno ponev ima na glavi in venec čebule okoli vratu. Pečen vol leži na mizi in gostje ga obirajo in trgajo z noži in rokami. Dva ministra v raztrganih plaščih stojita sredi izbe, vrtata s prstom v čelo in mislita globoke misli. Na drugem panju pleše kralj Matjaž s svojo nevesto, ki ima zavezano rdečo ruto okoli glave in vrh nje zlato krono. Njena družica, debela ženska, leži pod sodom in pije iz pipe.

V resnici z živo in preprosto umetnostjo je oživel te prizore vaški slikar Meskov Gašper. Strašno dostojanstvo je v teh obrazih in okorne so kretnje. Ali lepa je nevesta Tončka, vsa je v trakovih in vencih, znameniti so svatje, godci z bombardoni in klarineti, vsi z zabuhlimi obrazi in v modrih suknjah. Dobro se obnaša peklenšček v zelenih hlačah, ki žvižga na piščalko in gre v vas k prevzetni deklici. Prav v spodnji vrsti se bojuje boj med Pegamom in Lambergarjem. Prvi jezdi na črnem konju, drugi sedi na belem konju, a glej, že je Pegam brez glave in vrag se steza skozi odsekani vrat, da mu vzame dušo iz telesa. »Kak umetnjak je bil,« bi čebelar pohvalil Gašperja, a rajši molči, ker ve, da ga ne more dosti pohvaliti. Luka pa reče:

»To je bil mojster! Vse je znal! Ako je videl človeka le enkrat, pa ga je imel.«

Vrban gre okoli uljnjaka in čudno se mu zdi, da ne roji »Požigalec«. V tistem panju je prvenec in že tri dni se pripravlja, da bi izletel. Sonce gre više in više, že je visoko nad poljem in razgoreli so se travniki in njive se blešče v zlatem bisernem ognju.

Luka se napravlja domov, težko hodi in počasna mu je stopinja. Vrban sede zopet na klopico in misli in čaka roja. Ne more strpeti, gre med čebele in okoli njegove glave in okoli ramen švigajo in šume delavke, da je ves v živih žarkih. O, kakšno jezno vršanje je nenadoma okoli njega! »Požigalec« se gnete iz panja, v črnih in rjavih curkih suje in se vsiplje v svetli dan, da ustanovi lastno družino. Vse naokoli je bučanje in sikanje, šumenje in vršanje, v gostem črnem kolobarju se vrti roj in pleše proti bližnji jablani.

Po polju hodijo kmetje in ogledujejo žita, ki so se že sklasila, tu in tam se zablešči dekliški predpasnik, zasveti se židan robec in vesel smeh zazveni s ceste, kjer gredo od maše dekleta in fantje. Včasih priplava po vedrem zraku glas zvona in bolj in bolj zlata je nedelja, žarnejši je svetli dan, ki se smeje nad poletno krajino.

*

»Turška sablja,« je klel jesenskega dne Luka.

»Kaj neki počne Vrban? V nedeljo je tožil, da mu ni dobro, grem pogledat, kaj je z njim!«

Tako je dejal in skoraj tekel z drobnimi koraki iz vasi in po ozki stezi med travniki.

Kako žive in mlade in lepe so bile zopet njive, na katerih je zacvetela ajda, čez katere se je razlilo rdeče in belo morje, dehteče in sladko. Njiva je šumela in pela, čebela se je gnetla pri čebeli, kakor da poganja zemlja živ cvet iz sebe. Luka je hitel čez polje in smejal bi se bil soncu in vesel bi bil cvetočih njiv, na katerih so se pasle njegove čebele, da mu ni skrb ležala na srcu. Prispel je pred uljnjak, in glej, Vrban ga že od daleč pozdravlja. Na klopi sedi in ga vabi:

»Le bliže, sedi, že zjutraj sem nate mislil in mislil, kod te nosijo noge?«

»Gor sem zlezal k hčeri na Osoje, pa je visoko, visoko, in na poskok nisem več.«

»Bo že kako, saj ti si še trden, mene pa je nekaj prijelo in ves teden nisem bil za nobeno rabo. Sem že mislil, da bo treba iti, pa sem zdaj še odložil.«

»O, prav je tako! Pomisli, kako bi mi bilo dolgčas brez tebe! Saj bi ne mogel živeti, midva morava skupaj oditi, saj vem, da bi se tudi ti spominjal name, ako bi te zapustil.«

»V resnici ne smeva oditi drug brez drugega, sicer bo dolgčas na svetu tistemu, ki ostane. O, pa dolgo že ne bom.«

»Nikar tako ne govori,« se je vznemiril Luka.

»Nikar me ne plaši! Svetega Janeza rožo skuhaj pa medico pij, ako te prime. Tako bi še rad malo poživel s teboj.«

»Ne vem, ne vem, kaj bo z menoj! V prsih me tišči, kakor bi ležal kamen, in ponoči mi šrce zastaja. E, lahko že greva k Svetemu Štefanu, meni je dolgčas po mojih starih znancih, vsi so šli pred nama.«

»Križ božji, nikar ne kliči bele žene, da te ne sliši. To ti je taka nevesta, ki sama pride, in gotovo ji ne uideš.«

»Tako ti rečem, kadar umrjem, mi v uljnaku postelji! Praznično me obleči, tudi šopek mi napravi iz tistih rož, ki jih imajo čebele najrajše. Rad bi še mrtev ležal dva dni med njimi, da bi me obiskovale in šumele okoli mene. Gotovo bi jih slišal, pa bi mi ne bilo dolgčas in nič hudo bi se mi ne zdelo mrtvemu.«

Nizko sklonjena in žalostna sta bila čebelarja, o trpljenju in slovesu so tekle besede in oči niso videle lepega polja. Z glavo je majal Luka in je počasi rekel: »Glej ga, glej ga, rad imaš čebele, pa siliš stran od njih! Koliko dobrega so ti storile, kratke čase so ti delale, kadar si bil žalosten, si se pri njih razvedril.«

Utihnul je in od strani je pogledal Vrbana, ki je sedel ves zamišljen, kot bi ne slišal prijatelja. Zato je Luka obrnil svoje misli na drugo polje in je bolj živo izpregovoril:

»Jaz bi pa le rad vedel, ali imajo tudi v nebesih čebele, ali jih nimajo? Kar ne gre mi iz glave in velikokrat sem te že mislil vprašati.«

»O, o, ali ne veš, seveda jih imajo.« se je veselo in živahno odrezal Vrbana. Najprej se je skoraj začudil, odkod Luki to vprašanje, ki je bil drugače ves zaverovan samo v posvetne reči.

»Ali ti nisem pravil! Glej ga, pa še prav dobra paša je gori,« zatrjuje Vrbana in kima z glavo.

»Da je dobra paša, vidiš zlomka! Saj sem skoraj mislil, za gotovo pa le nisem vedel. O, pa seveda!«

»Dobra, dobra! Boštjan mi je prišel povedat, ta, ki je lani umrl.«

»Krčev? Ki je imel toliko panjev? Kaj ne poveš! I, kaj je pa dejal?«

»Okoli Svetih treh kraljev je bilo, saj veš, da je bil letos hud mraz. Smreke so pokale v našem delu in vse je bilo pod ledom. Popoldne sem šel k uljnaku pogledat, ali ne zebe čebel? Kar bal sem se zanje. No, pa sem jim jeseni dobro postlal in jih zadela z mahom. Lepo so dihale in šumele v panjcih. Tako se mi je zdelo, kot bi se grele okoli peči. Meni je bilo pa mraz, zato stopim kar hitro v hišo pa ležem za peč. Malo sem se pokrtil in premišljeval to in ono stvar. Lej, pa ti pride Boštjan k meni, čisto tak, kot je bil prej, ko smo še pasli skupaj čebele in sem ga večkrat obiskal. Tako je imel droban obraz pa gladko je bil obrit. Mašno obleko je imel na sebi, tisto modrikasto in črne irhaste hlače. Vesel je bil, usta so se mu držala na smeh, da sem se sponil na tisto leto, ko smo imeli tako dobro čebelno pašo. Pa ga vprašam:

„Odkod pa?“

„Z onega sveta.“

In tako šegavo me je gledal, kakor da se mu je nekaj prav lepega zgodilo, ali da je roj našel ali pa, daje med dobro prodal. Pa ga še vprašam:

„Ti, ali imaš tudi na onem svetu čebele?“

„Da, tudi jih imam, in še več, kot sem jih imel na zemlji. O, tam je dobra paša za čebele.“

»Lej ga, tako je dejal? Torej imajo tam v resnici čebele,« je na glas premišljeval Luka.

»Ali sta še kaj govorila?«

»Potlej pa rečem: „Da je torej dobra paša pri vas?“

„O, dobra, dobra, mi je dejal Boštjan in take volje je bil, da je kar klobuk privzdignil pa ga na stran pomaknil.“

„Sedaj je pri nas vse v cvetju. Komaj je lipa minila in deteljica, pa že cvete ajda. Tako je lepo, da je kar čudno,“ je še povedal.

„Joj, kaj ne poveš, pri nas pa tak mráz,“ sem potožil Boštjanu. „Kamor pogledaš, sam led, zmrznile bi mi čebele, da jih nisem dobro ogrnil jeseni in pitati bom moral tjale na pomlad.“

„Pri nas pa zmeraj cvete,“ je še enkrat potrdil Boštjan.«

»O, ta je pa gotovo v nebesih! Takšne čebele in vse v cvetju! Lejte, zima je, ledene sveče vise od streh, gori pa cvete deteljica, tista rumena, in ajda. Panje ima gotovo zlate, hudimana vendar!«

»Ti pa hudimana kličeš, pa o nebesih govoriva! Ne vem, kako bi te pogledal Boštjan, ako bi naju poslušal!«

»E, to mi kar zdrkne z jezika! Saj ga je tudi Boštjan poklical, kadar mu je ušel roj.«

»Tudi za Primoža, za tistega od Svete Barbare, ki je zgorel, sem ga mislil vprašati, pa ga že nikjer ni bilo. Izginil je, ko bi trenil, in samo slišal sem, ko je zaprl duri za seboj.«

»Z njim si govoril! Tako dolgo pot je naredil, z onega sveta! Pa ga nisi vprašal, kod je hodil? Ali jo je primahal z Osovnika, tam gori je visoko in blizu nebes?«

»O tem pa nisva govorila, a zdi se mi, da je prišel semgor od cerkve ali pa dol s Homa. Sam prav ne vem, kako bi rekel.«

»Vidiš, k meni pa nič ne pride, pa sva bila tudi prijatelja.«

Skoraj je malo nejevoljen Luka, z glavo zmajuje in s pestjo se tolče po kolenih.

»To mu je dobro! Kaj misliš, takšna paša in vse leto! Zdaj imamo zimo, gori pa čebele med bero.«

Zamislil in zatopil se je Luka v premišljevanje o svetih nebesih in skoraj ne sliši Vrban, ki venomer ponavlja:

»O, da bi mi imeli tako dobro pašo! Kaj vse bi naredili!«

In potlej se vzdigne Luka, kot da se je zdramil iz sanj, zakaj globoko in važno vprašanje ima na jeziku.

»Ti, kako pa je s kupčijo v nebesih? Ako so dobre letine, ima Boštjan gotovo dosti medu naprodaj?«

Nekako začuden pogleda Vrban prijatelja in počasi mu pravi:

»To mi pa ni prišlo na misel! Pa jaz bi dejal, da v nebesih ne kupčujejo kakor pri nas na zemlji, kjer nam trda prede za vsak krajcar. Gori je gotovo vse zastonj. Lej no, ali misliš, da je Boštjan kupil tiste zlate panje, ki jih ima v uljnjaku? To je kar vstal pa se je zmenil s svetim Ambrožem. O, to so drugačne reči, tam ni tako kakor pri nas, da bi jih naročal pri Andrejčku, pa bi ti dal surov les, da ti vse razpoka.«

V negotovosti in dvomu je Luka, da bi bil v nebesih med zastonj! Uljnjak naj bi že bil, tudi zlati panji naj bi kar sami od sebe prišli, saj brez tega ni mogoče čebelariti, ali med pa vendar on sam pridelal! Nič prav se ne more v to zamisliti in tudi krivično se mu zdi. Vrban ga gleda postrani, kot bi si mislil:

»Lej ga, še v nebesih bi rad delal kupčije! Ni dosti, da se je na zemlji presneto bal za vsako unco medu!«

»In zlate panje imajo,« se zopet spomni Luka in ogleduje Vrbanove panje in jih primerja z nebeškimi.

»Pa da nič ne kupčujejo!«

Tega ne more pozabiti in ne zdi se mu prav. Saj je celo na svetu, kjer so ponavadi slabe letine, stisnil vsako leto kak tolarček, pa bi v nebesih ne!

»To bi pa jaz že drugače naredil,« glasno pomisli.

»O, ti Luka lukasti, še v nebesih ti ni vse po volji, še tam bi gospodaril po svojem! Doma pa ne znaš! Vse ima žena čez,« pove Vrban z rahlim očitanjem.

»V uljnjaku sem pa le jaz gospodar,« odgovori krepko Luka in oči se mu zasvetijo. Saj mu je gospodarstvo malo mar, saj poskrbi žena in otroci, da so njive posejane in travniki pokošeni, da je pšenica požeta in žito spravljeno v kašče. Čebele so pa samo njegove in najlepše mu je, kadar sedi pri njih in ogleduje hitre delavke, ki letajo s polja in sedajo na brado, težke in polne cvetnega prahu na nožicah, kakor bi jih obložile z rumenimi ali rdečimi ali belimi blazinicami. Doznal je vse rože, ki so zalagale z medom njegove čebele, od najbolj zgodnjih noric in rdeče rese, ki že pod snegom cvete, do mrazovih sestric, bledih hčerk pozne jeseni.

Zamislila sta se čebelarja, utrgala se jima je beseda in bogvekod jima hodijo misli? Ali je šel Vrban s čebelami na ajdovo pašo in jim želi veliko sonca in rosnih juter, da bi napolnile vse satje sebi in njemu na veselje? Moder dim se vije v tankih kolobarjih iz čedric in se izgublja v zraku. Zadowoljen smeh objame čebelarjema ustnice, kot bi jima godli godci in bi se vozila mlada ženina k svatbi, vsa mlada in vesela, da z nevesto in lepimi družicami in z razposajenimi drugovi svatujeta ves dan in še dva povrhu. Tako srečen je Luka, da z očmi mežika proti soncu. Strah in skrb sta izginila z njegovega obraza in razvedrilo se mu je srce, ko posluša čebele.

»Zdaj mi je pa vseeno, kdaj mi bo treba iti s sveta,« se prebudi iz lepih misli.

»Oh, saj sem že naveličan vsega. Lej, včasih čebele nič ne morejo nabrati: Poletno cvetje zamori dež, kostanj vzamejo vetrovi, ajdo popari slana ali jo požge jug. Da le vem, da imajo tudi v nebesih čebele!«

Nasmehne se in s tihim razumevanjem se spogledata prijatelja. O, še bodo rojile čebele, in ker sta dobro čebelarila, jima po smrti postavi v nebesih čebelarški patron, sveti Ambrož, zlate uljnjake, da paseta čebele in z medom postrežeta angelcem in svetim devicam, kadar se oglase pri njih, da malo povasujejo in uganejo to in ono. Seveda ne bosta pozabila tudi svojih znancev, kadar pridejo v nebesa. Prva pot mora biti k njima, da se pomenijo o paši na zemlji, o čebelarjih in čebelah.

*

Lani sem hodil po gorenjskih poljih in hribih in sem obiskoval stare čebelarje. Pa so mi dejali, da je Luka umrl. Pozimi se je mudil golorok pri uljnjaku in je bil zelo žalosten. Letina je bila slaba, zima dolga in čebele so trpele lakoto. Umrl je od same žalosti, ker ni imel s čim bi čebelam pokladal.

»Ojoj, rad grem na oni svet, tam je vse boljše. Paša je dobra in še pozimi ne preneha.«

Ali jaz mislim, da ni umrl, saj sem videl na lastne oči mnogo starih čebelarjev, ki so bili kot bratje podobni Luki in Vrbanu, zakaj tudi o njem so pravili, da je šel v vas k svetemu Ambrožu.

Tako so dejali, da je bilo na dan svete Marjete, ko je sonce prijazno sijalo na njive in travnike. Vrban je priromal iz vasi k uljnjaku ter je sedel v travo in se s hrbtom naslonil na hišo svojih prijateljc. Gledal je po polju, kjer je cvetela detelja in so bili vsi pisani travniki, ki so gostili njegove čebele. Dolgo je sam ostal, do večera. Ko so ga pršli klicat, ni odgovoril in lep, miren smeh je počival na njegovem obrazu. Niso ga mogli prebuditi, četudi ga je pastirček Tine jokaje klical po imenu in ga tresel za rame. Gotovo je že pasel čebele na nebeških njivah in je ogledoval svoj novi uljnjak in odpiral panje, ali imajo vsi matico? Pokrili so ga s poljskimi rožami, z deteljo in s klasjem, čebele pa so hodile trumoma k njemu po slovo.

Ali to je le govorica, zakaj njegov uljnjak še stoji in je večno mlad. Ob zlatih jutrih je prvi na nogah. Zbude ga tihi slapovi nebeških zarij, ki se vlijejo izza obzorja. Srebrni glasovi ptic iz zelenih gozdnih prostranstev bijejo in klijejo na okencih panjev in že je pripravljena mlada, čvrsta četa na jutranjo pot v zoro, v roso, v cvetje. Vsako pomlad so gostije in ženitnine in rojstva v gorkih panjih, petje in veselo delo na rožah, jablanah in hojah. Vse leto je šum in radost, zrak, polje in sonce diši po medu, ki ga nosijo domov svoji kraljici in materi.

Od zunaj pa je uljnjak častitljiv, ves poraščen z žametnim mahom. Sklonjen je mladi stavec, tramove so mu razjedli črvi in debele hlode je zgrizel zob časa, ali še živi, šumi, zveni, poje in toži in buči sredi polja, sredi pomladnega cvetja in poletnega klasja, sredi jesenskih viharjev in zimskega mraza.

STARI VINOGRADNIK

Sredi gorice v soncu med bohotnim trsjem, ki se je temnozeleno vilo, prepletalo in oklepalo borovega in nerodovega kolja ter se košatilo in razprezalo in tipalo navzgor in na levo in desno, med brajdami, rodnimi in košatimi, v senci in hladu, je hodil in počival stari gospodar. Sočno in široko listje je drhtelo in skrivalo velike in dolge grozde, ki so še nezreli in kakor posuti s tanko plastjo pepela zeleneli iz gostega trsa. Poleg njega je cvetel iz rjave, peščene grude rdeči mak, žarel je iz trave in se sklanjal k trti, kakor bi ji razkrival plamenečo ljubezen. Cvetje se osipalo, ognjeni listi so padali na preraščeno zemljo, kakor bi kapljala kri. Repično cvetje je poganjalo iz trde prsti in žarko rumenelo, polno čebel in metuljev, ki so se bleščali v soncu in pili od jutra do noči, da je bilo vse živo in je šumelo in pelo.

Rad je imel gospodar Martin svoje gorice in jih je prehodil neštetokrat in v vseh letnih časih, a zmeraj so bile zanj polne lepote. Bile so del njegovega življenja, kot da so mu izrasle iz srca, tako čisto so se združile z njim.

Ni vedel, kdaj so se mu zdele najlepše, ker so bile zanj zmeraj čudovite. Gledal jih je navsezgodaj: Ko so prvi žarki trepetali izza obzorja in lili skoz meglico, je hodil med trsjem ter so mu bistre rosne kaplje škropile po licih. Opoldne, v jarki vročini se je sprehajal po sončnih stezicah in ko so večerne sence objele gorice, so našle tudi starega gospodarja, ki je zamišljen in tih stal na vrhu. In ob lepi pomladni noči ga je zdramila pogosto polnočna ura, ko je nem, ves zatopljen v misli, strmel in motril visoke zvezde ter stal nepremično sredi trsja in dihal vonj cvetočih brajd. In kadar so